

VANN for 40 år siden

Om vaskepulver, lite viktig tilsyn og sur nedbør

Av John Mikal Raaheim

John Mikal Raaheim er sivilingeniør fra NTH med mastergrad i historie fra UiO. Han er ansatt som spesialrådgiver i Tekna og redaktør for VANN.

Vann på nett

Som medlem av Vannforeningen kan du søke etter og skrive ut artikler fra tidligere årganger av VANN. De første artiklene i VANN ble publisert i 1966. Det er mye å ta av. Tilbudet er tilgjengelig fra nettsiden www.vannforeningen.no. I denne spalten finner du smakebiter fra VANN i 1973.

Demonstranter, vaskepulver og flygende tallerkener

Tidlig i april 1973 samlet demonstranter seg til protest utenfor Stortinget. Der skulle man behandle verneplanen for vassdrag. I naturvern-kretser hadde man innvendinger mot innstillingen fra Stortingets industrikomité, som man mente i for stor grad fulgte forslagene fra hovedstyret i NVE. Vassdrag som var foreslått vernet av Sperstadutvalget var foreslått bygget ut for kraftproduksjon. Stortinget valgte å følge innstillingen med et unntak. Sjoa-vassdraget i Gudbrandsdalen ble vedtatt varig vernet.

Omrent samtidig la Samferdselsdepartementet frem en stortingsmelding der man foreslo at Funnemarka i Nes på Romerike skulle være nytt alternativ for storflyplass for Østlandsområdet. I juni 1972 hadde Stortinget vedtatt Hobøl som sted for ny hovedflyplass. Arealer der var alt båndlagt. Med dette var spillet om hovedflyplassen i gang. Først i 1992 ble det fattet endelig

vedtak om utbygging av Gardermoen. Da hadde også Hurum vært sterkt inne som alternativ, og teoriene om politiske sammensvergelses var mange.

VG hadde 4. juni et oppslag med tittelen ”Antifosfataksjonen ved Mjøsa: Suksess for husmødrene”. Bondekvinne- og husmorlagene rundt Mjøsa hadde i 1972 dannet en forening som skulle arbeide for å minske utslippene av fosfor fra vaskemidler. Grunnlaget for initiativet var NIVAs undersøkelser av Mjøsa. Hans Holtan hadde tidligere på året vekket mange med et innlegg i Aftenposten der han hevdet at Mjøsas forurensning var helt uforsvarlig!

Hundre tusen ”flyvende og brennende” tallerkener svedde over store deler av Ringerike 14. juli. De stammet fra en brann i et lager med flere millioner papptallerkener. ABBA sang ”Ring, ring, ring”. Og den 17. juli sjøsatte Akerguppen sin første oljeborerigg i Verdal. Den 20. juli ble prins Haakon Magnus født på Rikshospitalet kl. 14.12.

Forskning og vannforurensning

Vann nr 2 i 1973 hadde forskning som tema, forskning på vannforurensning. I lederen ble det slått fast at dette var en forholdsvis ny forskningsgren her i landet. Behovet for slik forskning var

av ny dato, het det, og var en følge av industrialisering, urbanisering og en sterk velstandsutvikling. Artiklene i VANN var hentet fra innlegg på et møte i foreningen 4. april.

Instituttchef Kjell Baalsrud fra NIVA bidro med en artikkel om trender i praktisk vannforskning i Norge. Han startet med et tilbakeblikk på den korte forhistorien, etter den andre verdenskrig, men trakk også frem tidligere aktiviteter som en undersøkelse av Drammenselva i 1911-12 og av Oslofjorden i 1930-årene. Selv om Statens institutt for folkehelse hadde etablert en egen avdeling for drikkevann og vannkvalitet, var det først med etableringen av NIVA at utviklingen tok en mer bevisst retning, ifølge Baalsrud. NIVA ble etablert formelt i 1958.

Baalsrud konstaterte at situasjonen i 1973 var langt bedre enn 15 til 20 år tilbake. Vi kan nå med sikkerhet si at vannproblemene i tiden fremover stadig vil få en bedre og mer gjennomarbeidet behandling, skrev han. "Det har vært en klar trend fra renvannsforskning til forurensningsforskning", i NIVAs historie så langt. Internasjonalt var man opptatt av mekanisk rensing, biologisk rensing, kjemisk felling og avansert rensing, men her var vi i Norge, ifølge Baalsrud, ikke helt med. En annen trend i utviklingen var representert ved den økende interesse for persistente forurensninger som gjør seg diffust gjeldende over store områder. Han nevnte spesielt DDT, PCB, kvikksølv og kadmium som eksempler.

Han viste til systemet med rullerende langtidsplaner som var etablert innenfor NTNFSystemet. Planleggingen gir grunnlag for å vurdere mål og metoder man arbeider med og de midler, personer og utstyr som trengs. Slik planlegging åpner også muligheter for samarbeid mellom institusjonen. Prosjektet "Sur nedbørs virkning på skog og fisk" ble trukket frem som et eksempel på at et slikt samarbeid kunne etableres.

Baalsrud mente ellers at det var et stykke å gå når det gjaldt koordinering av forskningen på dette området. Mange av forskningsoppgavene løses isolert, atskilt av geografiske eller institusjonelle skillelinjer. "Forskning vil alltid være

særmerket av den enkelte gruppes innsats og trang til å oppnå resultater. Man kan derfor ikke vente en full koordinering som på et samspilt fotballag", skrev Baalsrud i 1973.

Sur nedbørs virkning på skog og fisk

Forskningsprosjektet "Sur nedbørs virkning på skog og fisk" ble presentert i en egen artikkel i den aktuelle utgaven av VANN. Prosjektleder Lars Overrein ga en beskrivelse av prosjektets bakgrunn, organisering og faglige innretning.

Man hadde i 1973 i flere år observert en økning av nedslag fra luftforurensning i store deler av det sørlige Norge i områder som lå så langt fra norske luftutslipp av betydning at man antok at forurensningen kom utenfra. Man fryktet virkningene og var særlig opptatt av om forurensningen kunne nedsette skogens tilvekst og om observert fiskedød i vassdragene også skyldtes sur nedbør.

Prosjektet var organisert tverrfaglig etter initiativ fra de to forskningsrådene NLVF (landbruksvitenskaplig) og NTNFS (teknisk-naturvitenskaplig), som organiserte styringsgruppe og sekretariat med prosjektleder. En rekke institutter og institusjoner var trukket med som utøvende. Blant disse var NVE, NIVA, NILU og NLH.

Prosjektet skulle forske både på jord, vegetasjon og vann og se på fysiske, kjemiske og biologiske forhold. Det ble dessuten etablert et meteorologisk stasjonsnett for å fremskaffe data for de aktuelle forsøksområdene. Første fase av prosjektet skulle fullføres i løpet av 1975, man så for seg en videreføring etter dette. Overrein forventet at prosjektet i tillegg til de vitenskapelige resultatene også ville gi organisatoriske erfaringer som man kunne gjøre seg nytte av i fremtiden.

Viktigere oppgaver enn tilsyn

I april 1973 la Miljøverndepartementet frem en stortingsproposisjon "Om organisering av administrasjonen for forurensningssaker". Dette var første formelle skritt på vegen mot etablering av SFT. Man ville slå sammen Statens vann- og

avløpskontor (SVA) og Røykskaderådets sekretariat. Det ble samtidig foreslått å delegere deler av ansvaret for forurensningssaker til fylkene. Dette innebar at de fem tilsynsdistriktene som var etablert med kontorsted i Hamar, Tønsberg, Stavanger, Steinkjer og Tromsø, under SVA to år tilbake i tid, nå skulle erstattes av stillinger i utbyggingsavdelingene i fylkene.

Saken ble kommentert av forskningssjef Olav Årstad i VANN. Han var for det første ikke særlig imponert over navneforslaget Statens forurensningstilsyn. "Tilsyn kan umulig være den viktigste oppgaven for et så viktig organ", mente han. Han var heller ikke imponert over forslaget om å delegere myndighet til fylkene. Han var bekymret for det faglige nivå når man nå skulle erstatte de fem tilsynsdistriktene med "en ingeniør som skal stelle med forurensningssaker" i hvert fylke. "Hvor blir det av det faglige miljø, hvor blir det av den flersidige fagkunnskap som nødvendigvis må være til stede i et organ som skal stelle med så viktige saker som disse?" Han mente Miljøverndepartementet burde ha orientert seg grundigere om "hva som foregår på miljøvernområdet i noe videre forstand", og fulgte opp med: "Den foreliggende proposisjon gir meg ikke inntrykk av at dette har vært gjort".

Det hører til saken at Stortinget i juni 1973 gjorde vedtak om ikke-behandling av denne stortingsproposisjonen. Men allerede i budsjettbehandlingen senere på høsten kom forslaget opp igjen og oppgavene ble de to neste årene overført til fylkesmennenes utbyggingsavdelinger.

Torskekrig og Watergate

I en tale 30. april i 1973 tok president Nixon på seg ansvaret, men ikke skylden for det som alt var kjent som Watergateskandalen. Han erklærte at han selv ikke hadde kjennskap til avlyttingen av det demokratiske partihovedkvarteret i Watergate-komplekset under valgkampen i 1972. En lang rekke dementier fulgte i saken ut over sommeren. Senatet nedsatte en egen komité som innledet vitneavhøring i mai. Tidlig i juni ble det avslørt at justisminister John Mitchell personlig hadde gitt tilslutning til innbruddet og avlyttingen

i Watergate. Senere på sommeren gjør Nixon det klart at han ikke ville forklare seg for komiteen og i juli svarer komiteen med å vedta rettslig stevning for å få presidenten til å utlevere båndopptak og dokumenter fra Det Hvite Hus. Da var det 166 år siden sist en amerikansk president ble stevnet for retten.

Den 19. mai sendte den britiske regjeringen to fregatter til fiskeområdene rundt Island for å beskytte britiske trålere mot islandske kanonbåter. Fregattene krysser 50-milssonen rundt Island. Island svarer med å forby britiske fly adgang til sitt luftrom og sine flyplasser. Den 26. mai blir den britiske tråleren Everton beskyttet av den islandske kanonbåten *Ægir*. "Torskekrigen" er i gang.

Den 1. juni avskaffet militærregimet i Hellas kongedømmet og erklærte landet for republikk. Senere på sommeren i juli ble kongen av Afghanistan, Mohammed Zahir Shah, styrtet av sin svoger og general Mohammed Daud etter 40 år på tronen.

Kilder

Berntsen, Bredo. Naturvernets historie i Norge. Grøndahl/Norges Naturvernforbund Oslo 1977.

Bjørnsen, Bjørn. *Norge etter 1945*. JW. Cappelens Forlag 1975.

Bye, Ronald og Sjøe, Finn. *Post festum Gardermoen*. Høyskoleforlaget 2001.

Baalsrud, Kjell. "Trenden i praktisk vannforskning i Norge". *VANN nr 2 1973*.

Nøttestad, Øyvind. *Fra forkynner til forvalter*. SFTs historie fram til 1994. SFT Oslo 2002.

Nøttestad, Øivind. *Fylkesmannens miljøvernnavdeling 25 år*. SFT Oslo 2007.

Overrein, Lars N.. "Sur nedbørs virkning på skog og fisk". *VANN nr 2 1973*.

Østby, Per. *Forurensningen av Mjøsa: Integreringen av miljøvitenskapen i samfunnet*. STS-arbeidsnotat 08/97.

Årstad, Olav. "Kommentar til Stortingsproposisjon nr 23 (1972-73) - vassdragstilsyn". *VANN nr 2 1973*.

Hvem Hva Hvor 1974. Chr. Schibsteds Forlag, Oslo 1973.